

Metodologija opisa stanja knjižnične građe

Jelica, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:352976>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-11**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski jednopredmetni studij Informatologije

Katarina Miočević

Metodologija opisa stanja knjižnične građe

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Damir Hasenay

Osijek, rujan 2024.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za informacijske znanosti
Preddiplomski jednopredmetni studij Informatologije

Katarina Miočević

Metodologija opisa stanja knjižnične građe

Završni rad

Društvene znanosti, informacijske i komunikacijske znanosti, knjižničarstvo

Mentor: prof. dr. sc. Damir Hasenay

Osijek, rujan 2024.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum 1. rujna 2024.

Katarina Ilićević
0122231940
ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Cilj ovog rada je predstaviti metodologiju opisa stanja knjižnične građe kojom se omogućava uvid u fizičko stanje građe te planiranje i provedba aktivnosti zaštite knjižnične građe. Zaštita knjižnične građe složen je proces te je pri razumijevanju istoga potrebno razriješiti ključna pitanja poput tko se zapravo treba smatrati odgovornim za zaštitu knjižnične građe i kako pravilno pristupiti njezinim oštećenjima. Važan dio planiranja i provođenja aktivnosti zaštite je ispitivanje stanja knjižničnog fonda te se u radu predstavlja Atlas oštećenja knjižnične građe (eng. *Library damage atlas*), alat kojim se opisuju oštećenja specifična za građu pohranjenu u knjižnicama. Atlas je izrađen prema određenom modelu opisa stanja knjižnične građe (eng. *Universal procedure for library assessment*; Univerzalni postupak procjene stanja knjižnične građe) i zorno prikazuje oštećenja građe u knjižnicama te upravo iz tog razloga može poslužiti kao pogodan alat za procjenu oštećenja karakterističnih za knjižničnu građu. Atlasom je predstavljena jednostavna podjela oštećenja knjižnične građe na oštećenja na koricama knjiga, oštećenja na konstrukciji knjiga, oštećenja knjižnog bloka te na biološka oštećenja. Atlas može biti kvalitetan alat za knjižničare i druge informacijske stručnjake zbog detaljnog opisa oštećenja koja mogu biti uzrokovana prirodnim ili mehaničkim utjecajima, na temelju kojih knjižničari s osnovnim poznavanjem materijala knjižnične građe i područja zaštite knjižnične građe mogu provesti ispitivanje stanja fonda. Oštećenja su u Atlasu klasificirana kao umjerena i ozbiljna vrsta oštećenja te su ona u konačnici pokazatelj mogućnosti korištenja knjižnične građe i upućuju na planiranje i provođenja mjera zaštite koje će biti u skladu s rezultatima ispitivanja knjižničnog fonda.

Ključne riječi: Atlas oštećenja knjižnične građe, knjižnična građa, knjižnice, metodologija opisa stanja, zaštita građe

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Zaštita knjižnične građe.....	3
3. Upravljanje zaštitom knjižnične građe.....	5
4. Atlas oštećenja knjižnične građe	9
4.1. Oštećenja na koricama knjige	10
4.2. Oštećenja koja nastaju na konstrukciji knjige	12
4.3. Oštećenja knjižnog bloka	13
4.4. Biološka oštećenja.....	15
5. Zaključak.....	17
6. Literatura	18

1. Uvod

Jedna od zadaća informacijskih ustanova odnosno arhiva, knjižnica i muzeja je zaštita kulturne baštine te iako se navedene ustanove razlikuju po nekim posebnostima, zajedničku je poveznicu moguće pronaći upravo u tome da se u svakoj od njih pohranjuje pisana baština. Glavne zadaće navedenih informacijskih ustanova obuhvaćaju prikupljanje, obradu, čuvanje i zaštitu informacija te omogućavanje pristupa građi korisnicima. Prema tome, moguće je zaključiti kako je zaštita jedan od ključnih aspekta poslovanja svake informacijske ustanove. Ona uključuje sustavni proces koji podrazumijeva financijsko i strateško planiranje, primjenu zakonskih normi, edukaciju korisnika, prijenos i primjenu temeljnih vještina za skrb o građi, korištenje preventivnih mjera te, prema potrebi, primjenu metoda restauracije, konzervacije i preformatiranja.¹ Zaštita knjižnične građe važna je i zbog uloge i same vrijednosti pisane baštine u društvu odnosno pretpostavki da je ona kao jedna od najbrojnijih pojava kulturne baštine nositelj kulturnog identiteta neke zajednice te kao takva zahtijeva pristup kojim će se identificirati i iznaći rješenja vezana za njenu učinkovitu, pravovremenu i svrhovitu zaštitu.² U tom kontekstu prvenstveno je važno imati informacije o tome u kojim se ustanovama pisana baština pohranjuje i u kojem je ona fizičkom stanju. Na temelju takvih podataka moguće je donositi politike i planove zaštite na nacionalnoj razini koje je onda posljedično moguće primjenjivati na institucionalnoj razini.³ Također, knjižnice kao informacijske ustanove koje čuvaju knjižničnu građu i pružaju ju na korištenje, mogu provoditi i procjenu stanja na samoj institucionalnoj razini čiji rezultati knjižnicama mogu biti od pomoći pri detaljnom dokumentiranju fizičkog stanja građe koju pohranjuju, ali i stvaranju temelja za planiranje aktivnosti zaštite. Na knjižničarima je da odaberu prikladan način kojim će ostvariti uvid u stanje zbirke te na temelju rezultata ispitivanja stanja knjižničkog fonda u konačnici osigurati (dugo)trajnost pohrane i korištenja knjižnične građe. Jedan od modela kojima je moguće ispitati fizičko stanje fonda je i *Universal procedure for library assessment* (UPLA; hrv. Univerzalni postupak za procjenu stanja knjižnične građe). To je statistički model kojim se na temelju ispitivanja reprezentativnog uzorka knjižničkog fonda, uz pomoć raznih alata dolazi do rezultata koji omogućuju već spomenuto planiranje aktivnosti zaštite. Jedan od alata koji je dio provođenja UPLA modela je Atlas oštećenja knjižnične građe (eng. *The Library Damage Atlas*)

---

¹ Usp. Hasenay, Damir...[et al.]. Uloga ispitivanja stanja fonda u zaštiti knjižničnih zbirki. // Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje 1-2(2007-2008), str. 83-84. URL: <https://repositorij.ffos.hr/islandora/object/ffos:3249> (2024-08-22)

² Usp. Konsa, Kurmo. Condition Survey for the Estonian National Preservation Policy. Germany: Restaurator, 2007 Str. 239–255.

³ Usp. Matthews, Graham. Surveying collections: the importance of condition assessment for preservation management. *Journal of Librarianship and Information Science*, vol. 27(4), 1995. Str. 227.

odnosno alat za procjenu fizičkog stanja knjiga. Atlas definira ključne tipove oštećenja te detaljno prikazuje vrste oštećenja kako bi svo stručno osoblje i ono s osnovnim poznavanjem i razumijevanjem područja zaštite knjižnične građe i materijala te upravljanja zaštitom knjižnične građe moglo sudjelovati u ispitivanju stanja knjižničnog fonda.

2. Zaštita knjižnične građe

Zaštitu knjižnične građe moguće je promatrati kao složeno područje koje obuhvaća različite aktivnosti koje je potrebno provoditi kako bi se pravovremeno zaštitila knjižnična građa. Kako bi se pojam zaštite knjižnične građe mogao razumjeti, prvenstveno je potrebno razumjeti i definirati tko provodi aktivnosti zaštite, zašto i kako se provode te aktivnosti te naposljetku za koga se one provode. Učinkovito provođenje aktivnosti zaštite moguće je isključivo uz dubinsko razumijevanje potreba za zaštitom koje proizlaze iz postavljenih pitanja uzimajući u obzir sve čimbenike koji mogu utjecati na knjižničnu građu i provođenje aktivnosti zaštite.⁴ S obzirom da, kao što je prethodno navedeno, knjižnice prikupljaju, čuvaju i omogućuju korisnicima pristup građi, moguće je zaključiti kako upravo one imaju važnu zadaću u zaštititi knjižnične građe budući da je jedino očuvanu građu moguće pružiti korisnicima na korištenje. Stoga je ključno definirati i za koga se građa konkretno štiti, a utjecaj na to imaju specifične potrebe i očekivanja korisnika. Velika potražnja za određenim tipom građe uvelike može potaknuti aktivnosti zaštite koje će se provoditi.⁵ Podrazumijeva se da je krajnji cilj zaštite upravo očuvanje informacija koje bi trebale imati vrijednost i biti upotrebljive u različitim aspektima unutar kulture i društva. Kako bi najjednostavnije opisali postupak zaštite knjižnične građe potrebno je razumjeti da zaštitu čini skup mjera i postupaka koji su usmjereni na očuvanje i dobrobit knjižnične građe koju želimo dugoročno sačuvati. Kada se analizira zaštita knjižnične građe u širem kontekstu, dolazi se do spoznaje da je to jedan složen proces u kojemu je potrebno isplanirati aktivnosti zaštite građe kako bi taj proces bio učinkovit. Ako mjere zaštite knjižnične građe nisu jasno definirane, odnosno provode se bez jasno određenog cilja, vrlo lako može doći do neracionalne potrošnje resursa i očekivani rezultati mogu lako izostati.⁶

Dodatnu svijest o zaštiti knjižnične građe knjižničarima širi IFLA, koja je globalni glas knjižnica, zastupa interese struke i radi na poboljšanju usluga širom svijeta.⁷ Shodno tome važno je spomenuti i IFLA-ina načela za skrb i pravilno rukovanje knjižničnom građom. U tom priručniku se ističe nekoliko ključnih poruka, a to je da odgovornost zaštite građe zapravo snose svi te da iako preventivna zaštita može biti financijski zahtjevan proces, ona ne premašuje troškove konzervacije i restauracije. U načelima se objašnjava kako je ograničavanje svijesti o

---

⁴ Usp. Krtalić, M., Hasenay, D., i Aparac-Jelušić, T. Upravljanje zaštitom pisane baštine u knjižnicama – teorijske pretpostavke. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), str. 1-3. URL: <https://hrcak.srce.hr/80113> (2023-09-02)

⁵ Usp. Isto., str. 4-5.

⁶ Usp. Hasenay, D.; Krtalić, M. Terminološki i metodološki aspekti u proučavanju zaštite stare knjižnične građe // Libellarium 1, 2(2008), str. 203-204. <https://hrcak.srce.hr/37156> (2023-09-02)

⁷ Usp. About IFLA. URL: <https://www.ifla.org/about> (2023-09-02)

zaštiti svedeno samo na knjižničare zapravo nedostatno i da je potrebna suradnja među knjižnicama. Preventivnu zaštitu treba prioritizirati u odnosu na restauraciju građe, s obzirom na to da je znatno efikasnija i ekonomičnija opcija.⁸

Osim strateškog planiranja zaštite, važno je uzeti u obzir i druge segmente kao što su financijsko planiranje, edukacija korisnika u vezi pravilnog korištenja građe, prenošenje znanja o zaštiti knjižnične građe na nove zaposlenike i sl. Prije nego se započne s planiranjem zaštite, važno je ustanoviti koja građa je prioritetna. Postoje razlike kod pristupa zaštiti knjižnične građe i to ponajviše radi razlike u svrsi knjižnice i njezinih korisnika. Neovisno koja je svrha knjižnice, svaka je dužna provoditi aktivnosti zaštite knjižnične građe, bez obzira na vrijednost fonda kojim raspolaže.⁹ Kako bi se na efikasan način provela zaštita knjižnične građe potrebno je primijeniti odgovarajuću metodologiju ispitivanja stanja knjižničkog fonda, a na osnovu dobivenih rezultata, planirati i provoditi aktivnosti zaštite knjižnične građe. Metodologija podrazumijeva osmišljavanje provedbe ispitivanja fonda, odabir uzorka, sastavljanje tablice pomoću koje će se evidentirati opis stanja pojedine građe, prikupljanje podataka (vizualna inspekcija, mjerenje oštećenja i sl.), obradu podataka i za kraj analizu rezultata. Podatci koji proizađu iz ispitivanja stanja knjižničkog fonda od velike su važnosti i služe kao snažan argument za strateško planiranje i provedbu mjera za osiguranje dugoročne zaštite knjižnične građe. Ispitivanju stanja knjižničkog fonda ključno je pristupiti sveobuhvatno i s puno pažnje te je kao takvo ono jedan korak u uspješnom i učinkovitom upravljanju aktivnostima zaštite knjižnične građe.¹⁰

---

⁸ Usp. IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom / sastavio i uredio Edward P. Adcock ; u suradnji s Marie-Theresom Varlamoff i Virginiom Kremp. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.

⁹ Usp. Hasenay, D. [et al.]. Uloga ispitivanja stanja fonda u zaštiti knjižničnih zbirki. // Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje 11/12, 1-2(2007-2008), str. 83-84. URL: <https://repozitorij.unios.hr/islandora/object/ffos:3249> (2023-09-02)

¹⁰ Usp. Isto, str. 88-89.

3. Upravljanje zaštitom knjižnične građe

Upravljanje zaštitom knjižnične građe je proces koji obuhvaća planiranje, organizaciju i provođenje mjera za očuvanje i zaštitu knjižničnih materijala. Također podrazumijeva zaštitu svih vrsta materijala građe, bili oni digitalni ili fizički. Upravljanje zaštitom uključuje pet osnovnih aspekata¹¹, a to su:

- strateško-teorijski aspekt koji obuhvaća strateško planiranje, kreiranje adekvatnog koncepta, planova i smjernica zaštite na državnoj i institucionalnoj razini, s naglaskom na najnovijim teorijskim saznanjima o zaštiti građe i uzimajući u obzir pozitivne primjere;¹²
- ekonomsko-pravni aspekt koji obuhvaća poštivanje trenutnih zakona, pravilnika i standarda te rad u skladu s njima, podrazumijeva i upravljanje dostupnim financijskim resursima i dodatnim sredstvima za aktivnosti zaštite, te angažman u procesima aktivnosti vezanih uz pravne dokumente;¹³
- edukativni aspekt koji podrazumijeva edukaciju zaposlenika za obavljanje standardnih oblika zaštite, kao i edukaciju za specifične situacije. Također obuhvaća i utvrđivanje potrebnog skupa znanja, izradu kurikuluma za educiranje informacijskih stručnjaka te kreiranje obrazovnih materijala i edukaciju korisnika;¹⁴
- kulturološko-društveni aspekt koji uključuje kriterije za selekciju građe koja će se čuvati i na kojoj će se provoditi mjere zaštite, osim toga i poboljšanje usluga. Važnu ulogu ima i osvješćivanje korisnika o važnosti zaštite i očuvanja građe kao ključnog dijela kulturne baštine;¹⁵
- materijalno-operativni aspekt koji se odnosi na ispitivanje stanja knjižničnog fonda, analiziranje uvjeta pohrane građe, nadzor brzine degradacije materijala i utjecaj mikroklima. Također obuhvaća i pravila za adekvatno rukovanje i pohranu građe te pripremu u slučaju katastrofa.¹⁶

Materijalno-operativni aspekt može biti jedna od početnih točaka za planiranje aktivnosti zaštite knjižnične građe u određenoj knjižnici te se provedbom ispitivanja stanja fonda može

---

¹¹ Usp. Krtalić, M., Hasenay, D., i Aparac-Jelušić, T. Upravljanje zaštitom pisane baštine u knjižnicama – teorijske pretpostavke. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. - 54 1/2 (2011). URL: <https://hrcak.srce.hr/80113> (2023-09-02)

¹² Usp. Isto.

¹³ Usp. Isto.

¹⁴ Usp. Isto.

¹⁵ Usp. Isto.

¹⁶ Usp. Isto.

doći do rezultata kojim je moguće ukazati i na važnost provedbe aktivnosti preventivne zaštite. Preventivna zaštita obuhvaća osiguravanje odgovarajućeg smještaja za građu u skladu s njenim potrebama za očuvanjem, ali i brзом dostupnošću. Osim navedenog, u aktivnosti preventivne zaštite ubrajaju se i upute za osoblje i za korisnike u vezi sa sigurnim rukovanjem knjižničnom građom kao i učestali pregled građe kako bi se na vrijeme ustanovila potreba za aktivnostima zaštite. Sve više knjižnica prihvaća činjenicu da je znatno razumnije investirati u kontrolu mikrokline u prostorijama, kontrolu svjetlosti, dobro održavanje i skladištenje, zaštitu od požara i zaštitu od krađe i vandalizma nego zanemarivati te aspekte i u budućnosti plaćati znatno više za sanaciju nepotrebno oštećene građeih zapisa.¹⁷ Kao što je već navedeno, zanemarivanje preventivne zaštite može rezultirati puno većim financijskim izdancima. Preventivna zaštita u osnovi je zapravo samo pitanje zdravog razuma. Takav oblik zaštite iziskuje veće napore i kontinuiranu brigu oko građe, ali takav se oblik zaštite mora temeljiti na dobrom razumijevanju knjižničnih materijala i kako okolina na njih utječe. Prije svega, zaposlenici moraju imati sposobnost prepoznati potrebe za boljim „tretmanom“ prema građi ukoliko se problem pojavi.¹⁸ Kada govorimo o spremnosti zaposlenika da građu tretira kao dio kulturne baštine, ne treba zanemariti edukaciju korisnika. Važnost očuvanja knjižnične građe i adekvatno rukovanje istom nije poznato svim korisnicima, zbog čega je od velike važnosti podizanje razine svijesti i educiranja svih onih koji dolaze u kontakt s građom. Zanimljivo je napomenuti da upravo u oko 80 % slučajeva oštećenja upravo proizlaze iz neadekvatnog rukovanja građom, namjernim ili nenamjernim djelovanjem. Shodno tome, od primarnog značenja je upravo promicanje svijesti korisnika kako knjižnična građa nije samo štivo koje se čita u slobodno vrijeme, nego i dio kulturne baštine. Knjižnice imaju dužnost štititi taj oblik baštine dugoročno, a educirani korisnici u tom procesu mogu aktivno sudjelovati. Dakle, knjižnice su dužne educirati svoje korisnike kako bi bili dovoljno kompetentni sudionici u očuvanju ovog oblika kulturne baštine. Znanja koja su knjižnice dužne pružiti svojim korisnicima o zaštiti su npr. promicanje svijesti o važnosti očuvanja građe, objasniti kako adekvatno rukovati građom tijekom njezine uporabe, pristupati građi u odgovarajućim okolnostima (npr. korištenje rukavica), zaštititi građu od svih mogućih faktora koji uzrokuju oštećenja (npr. ne konzumirati hranu i piće iznad otvorene

---

¹⁷ Usp. Cunha, G. M. Methods of evaluation to determine the preservation needs in libraries and archives: a RAMP study with guidelines. Paris: General Information Programme and UNISIST 1988. Str. 14.

¹⁸ Usp. Isto. Str. 15.

knjige) i sl.¹⁹ Pri tome metode edukacije korisnika se trebaju osmisliti i provoditi na način da ne moraju i ne trebaju nužno stvarati napore ni zaposlenicima knjižnice, a ni korisnicima.²⁰

Iz navedenog je moguće zaključiti kako su aspekti sveobuhvatnog modela upravljanja zaštitom knjižnične građe povezani te kako se bavljenje problematikom materijalno-operativnog aspekta može odraziti i na edukativni aspekt. Kako bi knjižnično osoblje bilo spremno provesti ispitivanje stanja knjižničnog fonda određene knjižnične, nužno je da osoblje posjeduje osnovna znanja o zaštiti knjižnične građe, ima razvijenu svijest o važnosti rezultata takvog ispitivanja i primijeni ih pri provedbi aktivnosti zaštite knjižnične građe te edukaciji svojih korisnika. Na taj se način zorno prikazuje kako se u materijalno-operativnom aspektu također realiziraju aktivnosti karakteristične za edukativni aspekt kao i za sve ostale aspekte. Naime, rezultati ispitivanja stanja knjižničnog fonda mogu ukazati na nedostatke ili prednosti politike zaštite određene ustanove, na neadekvatno planiranje financijskih i ljudskih resursa unutar ustanove pa čak i na nedovoljno podizanje razine svijesti o važnosti zaštite kako kod osoblja tako i kod korisnika. Naravno, kako bi uopće bilo moguće procijeniti stanje knjižničnog fonda, potrebno je primijeniti neke od metoda procjene koje su na raspolaganju.²¹

Procjenjivanje stanja knjižničnog fonda može biti jednostavna ili složena aktivnost te je prije nego li se krene u provedbu aktivnosti procjene potrebno odlučiti kojom će se dostupnom metodom koristiti. U literaturi iz područja zaštite knjižnične građe, načelno su zastupljene tri metode procjene stanje fonda:

- opća procjena zaštite – metoda procjene stanja fonda opsežnijeg i obuhvatnijeg karaktera budući da se njome ne procjenjuje samo fizičko okruženje u kojem se nalazi knjižnični fond već i način organizacije aktivnosti koji izravno ili neizravno može utjecati na knjižnični fond. Takva procjena obuhvaća informacije o administrativnoj djelatnosti ustanove, okolišu i čimbenicima koji proizlaze iz njega, zgradi knjižnice i prostorima u kojima se fond nalazi itd., a rezultat takve procjene je opsežni izvještaj kojim je moguće ostvariti uvid u funkcioniranje knjižnice pri provedbi aktivnosti zaštite na institucionalnoj razini;²²
- ispitivanje stanja fonda – statistička studija koja rezultira objektivnim brojčanim podacima o fizičkom stanju fonda. Takva se procjena provodi na manjem

---

¹⁹ Usp. Krtalić, M.; Hasenay, D. Edukacija korisnika o zaštiti knjižnične građe – načela i primjeri. // Knjižničarstvo 15/16, 1-2 (2011/2012), str. 11-12. URL: <https://hrcak.srce.hr/239755> (2023-09-02)

²⁰ Usp. Isto, str. 18.

²¹ Usp. Hasenay, D. [et al.]. Nav. dj., str. 85 – 87.

²² Usp. Isto.

reprezentativnom uzorku fonda čije se stanje nastoji ispitati te se dobiveni rezultati poopćavaju na ukupni fond ustanove;²³

- ispitivanje pojedinačnih jedinica građe – najdetaljnija metoda procjene fonda kojom se dobivaju podaci o pojedinačnim primjercima knjižnične građe. Tom se metodom mogu procijeniti troškovi korektivnih mjera zaštite koje su se poduzele, ali i pomaže pri određivanju prioriteta u zaštiti te planiranju aktivnosti zaštite koje je potrebno poduzeti.²⁴

Navedene metode nisu jedine koje je moguće upotrijebiti pri ispitivanju stanja fonda. Moguće je koristiti metodu procjene stručnjaka koji će *in situ* pregledavati knjižničnu građu te na temelju svoje ekspertize i podataka dobivenih pregledom građe iznijeti zaključke o njenom stanju.²⁵ Naravno, moguće je upotrijebiti i metode ankete i intervjua kako osoblja tako i korisnika za ostvarivanje uvida u aktivnosti zaštite knjižnične građe koje se provode na institucionalnoj ili pak nacionalnoj razini.²⁶ Svakako je potrebno napomenuti da je vrlo važno uzeti u obzir i koja će od navedenih metoda biti prikladna za određenu ustanovu i što je to točno u što se želi ostvariti uvid pri procjeni fonda. Također, nužno je biti svjestan da do oštećenja knjižnične građe dolazi čak i kada je građa pohranjena u adekvatnim uvjetima te je knjižničnom osoblju potrebno podići razinu svijesti o značaju provođenja ispitivanja stanja građe. *Atlas oštećenja knjižnične građe* jedan je od alata koji knjižničnom osoblju može pomoći pri ispitivanju stanja fonda na način da uz tekstualne opise i slikovne prikaze oštećenja karakterističnih za knjižničnu građu pruža i kategorizaciju oštećenja te rezultati dobiveni primjenom takvog način ispitivanja stanja fonda mogu uvelike pomoći pri razvoju politike zaštite i upravljanja zaštitom knjižnične građe.²⁷

---

²³ Usp. Isto.

²⁴ Usp. Isto.

²⁵ Usp. Isto.

²⁶ Usp. Hasenay, D.; Krtalić, M. Nav. dj., str. 211-214.

²⁷ Usp. Valk, M. de. Library damage atlas: a tool for assessing damage. Antwerp: Vlaamse Erfgoedbibliotheek, 2018. Str. 9-11.

4. Atlas oštećenja knjižnične građe

Atlas oštećenja knjižnične građe (*The Library Damage Atlas*) alat je koji se koristi za procjenu oštećenja knjižničnih zbirki prema UPLA-i (*Universal Procedure for Library Assessment* - Univerzalni postupak za ocjenjivanje knjižnice). UPLA je statistički model ispitivanja stanja fonda koji na temelju reprezentativnog uzorka knjižničnog fonda donosi procjenu fizičkog stanja cjelokupnog fonda. Ono što je specifično za ovu metodu je da ju mogu provoditi osobe koje posjeduju osnovna znanja o zaštiti knjižnične građe i materijalima od kojih je ona sačinjena. UPLA model se sastoji od priručnika za izvođenje pregleda knjižnične građe koji je izrađen na principu vođenja kroz korake koje je potrebno proći, atlasa oštećenja, obrazaca i MS Excel baze podataka koja služi za obradu rezultata.²⁸ Unutar Atlasa se nalaze opisi oblika oštećenja karakterističnih za knjižničnu građu na temelju kojih je moguće organizirati prikladne aktivnosti zaštite. Shodno tome, ovaj Atlas je prikladan alat čiji će rezultati moći poslužiti pri razvoju politike zaštite i upravljanja zaštitom knjižnične građe. Rezultati koji proizlaze iz provođenja ispitivanja stanja knjižnične građe pomoću Atlasa jasno pokazuju gdje je potrebno primijeniti mjere zaštite, ali i uvid u količinu potrebnog rada na zaštiti građe. Atlas je kvalitetan izvor informacija u vezi karakteristika raznih oblika oštećenja koja se mogu pojaviti iz raznih razloga. Atlas opisuje vrste oštećenja koja su podijeljena u četiri grupe:

- A. oštećenja na koricama knjiga: vanjski dio knjige
- B. oštećenja koja nastaju na konstrukciji knjiga: mehanizmi otvaranja i zatvaranja knjiga
- C. oštećenja knjižnog bloka: na pergameni ili papiru
- D. biološka oštećenja: oštećenja uzrokovana plijesnima i štetočinama

Pri procjenjivanju oštećenja knjiga se detaljno pregledava, počevši s vanjske strane i nastavljajući prema unutrašnjosti knjige. Prvo se pregledavaju korice knjige, a zatim se pregledava jesu li svi ključni dijelovi knjige još uvijek pričvršćeni i funkcionalni. Važno je naglasiti kako je knjiga prije svega pokretni objekt, odnosno mora imati mogućnost otvaranja, a zatim i zatvaranja hrpta i stranica. Nadalje, da bi knjiga i dalje bila funkcionalna ona mora dobro pristajati i biti čvrsto pričvršćena u svoj vez. On također pripada konstrukciji knjige i proučava se s jednakom pažnjom. Zatim se procjenjuju oštećenja nastala unutar knjižnog bloka. Biološka oštećenja mogu se pojaviti zaista na svakom segmentu knjige, na koricama, na sastavnim dijelovima konstrukcije ili na samom bloku knjige – a oni su, naravno, rezultat loših

---

²⁸ Usp. UPLA. Universal procedure for library assessment. URL: <https://vlaamse-erfgoedbibliotheken.be/upla> (2024-09-12)

uvjeta pohrane građe.²⁹ Prvi korak je utvrditi o kojoj se vrsti oštećenja radi. U Atlasu je objašnjeno kako se svaka vrsta oštećenja može prepoznati, koji su njezini mogući uzroci i kakve su posljedice za cijelu knjigu. Dovoljno je detektirati jednu vizualnu karakteristiku nekog oštećenja da bi se odredila vrsta. U drugom koraku je potrebno utvrditi je li oštećenje umjerenog ili ozbiljnog karaktera. Pomoću fotografija koje su priložene u Atlasu precizno se definira ozbiljnost oštećenja. Nakon što se utvrde oštećenja i njihova ozbiljnost može se procijeniti je li knjiga još u uporabnom stanju i postoji li vjerojatnost da će uobičajenom uporabom nastati nova ili dodatna oštećenja.³⁰

4.1. Oštećenja na koricama knjige

Korice knjige čuvaju i štite knjižni blok, a osim toga imaju i svoju estetsku funkciju. Vrste oštećenja na koricama knjige odnose se na vanjski dio knjige i ona su vidljiva prije nego se knjiga otvori. U Atlasu je navedeno osam vrsta oštećenja koja se mogu pojaviti na koricama knjige, a to su: prašina i površinske nečistoće, loše stanje materijala, crvena trulež, štetne ljepljive trake i popravci, dijelovi koji se odvajaju, dijelovi koji nedostaju, oštećenje ploča prednje i zadnje korice te oštećenje elemenata za pričvršćivanje i okvira knjige.³¹

Prašina i površinske nečistoće na vanjskoj strani korica knjige i na rubovima knjižnog bloka obično ukazuju na loše uvjete skladištenja ili nedovoljnog održavanja knjižnice. Često u takvom stanju kukci i glodavci mogu uzrokovati razne nečistoće i oštećenja zbog glodanja ili rupica nastalih od strane kukaca. Prašina i prljavština lako se mogu ukloniti, ali prašina zadržava vlagu i time može formirati pogodnu mikroklimu za nastajanje pljesni. Umjereno oštećenje prašinom i površinskim nečistoćama prepoznajemo po prašini na rubovima knjižnog bloka ili na koricama knjige koju je lako ukloniti. Ozbiljno oštećenje u ovom segmentu predstavlja prašina ili površinska oštećenja koja prijanjaju na rubovima knjiga, na bloku ili na uvezu, a nije ih moguće lako ukloniti.³²

Materijal presvlake knjige uglavnom je osjetljiviji na starenje zbog okoliša nego unutrašnjost koja nije toliko izložena. Veliki utjecaj na materijal imaju svjetlost, zrak, temperatura i vlaga. Ako je presvlaka knjige izrađena od kože, zbog navedenih faktora, često nastaju tanke pukotine, a gornji sloj može se odvojiti i početi guliti. Budući da se u prošlosti kao podloga koristila pergamena, važno je naglasiti da je ona posebno osjetljiva na promjene

---

²⁹Usp. Valk, M. dr. Nav. dj., str. 9-11.

³⁰ Usp. Isto. Str. 11.

³¹ Usp. Isto. Str. 12-13.

³² Usp. Isto. Str. 15-17.

temperature i vlažnosti. Pri izlaganju visokim temperaturama dolazi do nepovratnog stvrdnjavanja i deformiranja podloge. Sva ta oštećenja su najvidljivija na mjestima gdje je presvlaka knjige pod mehaničkim naporom, posebno na spojevima. Materijal presvlake je također osjetljiv duž rubova i na uglovima knjige. Umjerenim oštećenjem na materijalu presvlake knjige smatra se površinsko oštećenje na koži, pergameni, platnu ili papiru te sitne pukotine na površinskom sloju. Ozbiljna oštećenja predstavlja oštećenje preko cijele površine materijala, pukotine i ljuštenje u površinskom sloju.³³

Crvena trulež (eng. *red rot*) je oblik oštećenja kožnih korica koji je često povezan s crvenim promjenama boje na knjigama. Međutim, boja truleži može varirati od žute do smeđe pa čak i crveno-smeđe nijanse. Kožni omot s crvenom truleži brzo propada i gubi svoju unutarnju strukturu. Umjerenijim oštećenjima smatraju se oštećenja površine kožnog materijala, početno pucanje površinskog sloja i crvenjenje ili posvjetljivanje smeđe boje duž rubova. Ozbiljnim oštećenjima smatra se praškasti sloj na velikim dijelovima omota knjige ili čak na cijeloj kožnoj površini. Boja prelazi iz smeđe u crvenu.³⁴

Ljepljive trake i stari popravci na korici knjige su štetni ako dođu u doticaj s materijalom koji se nalazi ispod njih. Ljepljive trake i etikete sastoje se od sintetičke površine i sloja ljepila, a oba omekšavaju područje na kojemu su korišteni. Ljepilo često migrira u presvlaku knjige, uzrokujući promjenu boje i stvrdnjavanje. Umjereni oštećenje smatra se ako su ljepljive trake ili popravci na koricama knjige s ukupnom površinom manjom od 25 cm². Ozbiljnim oštećenjem smatraju se ljepljive trake i popravci koji su zauzeli površinu knjige više od 25 cm².³⁵

Ako je materijal presvlake oslabljen, može lako doći do većih oštećenja. Materijal u dobrom stanju također može biti oštećen zbog krivog rukovanja tijekom korištenja ili skladištenja knjige. Ovakva oštećenja mogu se pojaviti kod svih vrsta materijala za presvlaku knjiga. Umjereni oštećenje kod oslabljenog materijala knjige predstavljaju djelomično odvojeni dijelovi materijala, odvojen vrh ili dno hrpta knjige. Ozbiljna oštećenja su potpuno odvojeni dijelovi materijala presvlake i potpuno odvojen hrbat.³⁶

Svaki dio knjige ima svoju funkciju, a dijelovi koji su nestali čine knjigu ranjivom. Ako knjizi nedostaje stranica povećavaju se šanse za novim ili daljnjim oštećenjima pri korištenju

---

³³ Usp. Isto. Str. 21-23.

³⁴ Usp. Isto. Str. 29-31.

³⁵ Usp. Isto. Str. 35-37.

³⁶ Usp. Isto. Str. 41-43.

knjige. Najekstremniji slučaj je da su korice knjige u potpunosti nestale, a knjižni blok ostaje nezaštićen. Umjerenim oštećenjima smatraju se djelomični nedostaci materijala za prekrivanje, a ozbiljnim oštećenjem smatra se potpuno odsutan materijal za prekrivanje, odnosno cijeli omot.³⁷

Ploče prednje i stražnje korice podržavaju knjižni blok i imaju važnu zaštitnu funkciju. Korice su obično izrađene od kartona ili ljepenke te rjeđe od drveta i obično nisu vidljivi dio knjige. Fleksibilne knjige, odnosno knjige mekog uveza nemaju ploču. Umjerenim oštećenjima smatraju se omekšani rubovi i djelomična puknuća korice. Ozbiljna oštećenja su potpuno omekšani rubovi, slomljene ili nedostajuće korice knjige.³⁸

Kopče su zbirni naziv za sve vrste pričvršćivanja napravljenih od različitih vrsta materijala. Ako je korišten metal za pričvršćivanje knjige, treba naglasiti da je on podložan koroziji i oksidaciji. Kožni ili tekstilni materijali za pričvršćivanje mogu se oštetiti prilikom nepravilnog rukovanja i skladištenja. Umjerenim oštećenjima smatra se slabo prijanjanje kopče pri zatvaranju te oslabljeni ili izbočeni dijelovi metalnih dijelova zatvaranja kopče. Ozbiljna oštećenja su potpuno otpali dijelovi za zatvaranje što rezultira nezaštićenim knjižnim blokom.³⁹

4.2. Oštećenja koja nastaju na konstrukciji knjige

Korice knjige čuvaju i štite unutrašnjost knjige te one koje su u dobrom stanju dobrom stanju mogu se otvarati i zatvarati. Oštećenja koja nastaju na konstrukciji knjige najčešće su povezana s održavanjem građe. Rukovanje knjigom uvelike utječe na moguća oštećenja zbog njezinog kontinuiranog otvaranja i zatvaranja. Prepoznate su tri vrste oštećenja koja nastaju na samoj konstrukciji knjige, a to su iskrivljenje korica i bloka knjige, oštećenje trake i lijepljenje korica te lijepljenje listova knjige.⁴⁰

Knjiga se smatra izobličenom kada više ne može biti ravno polegnuta na ravnu površinu i kada više ne može stajati uspravno uz druge knjige na polici. Ako dođe do savijanja listova u bloku knjige postoji velika mogućnost da se korice knjige više ne mogu zatvoriti. Ponekad do oštećenja dolazi zbog načina uvezivanja knjige, odnosno ako je knjiga mekog uveza. To se ne smatra oštećenjem knjige, ali ovakva vrsta knjige zahtijeva prilagođenu pohranu na policama. Umjerenim oštećenjem smatra se lagano savijanje korica knjige i ako unatoč savijanju knjiga i dalje može stajati ili biti polegnuta među drugim knjigama. Ozbiljno oštećenje podrazumijeva

---

³⁷ Usp. Isto. Str. 49-51.

³⁸ Usp. Isto. Str. 55-57

³⁹ Usp. Isto. Str. 61-63

⁴⁰ Usp. Isto. Str. 66-67.

značajno savijanje korica knjige i ako knjiga nije u mogućnosti stajati ili biti polegnuta među drugim knjigama.⁴¹

Vezica (eng. *band*) knjige smatra se kralježnicom knjige i na njoj su prišivene stranice. Mogu biti izrađene od kože, pergamene, konca, lanenih traka ili gaze. Zajedno s predlistom i presvlakom kralježnice knjige čine sigurnu vezu između bloka knjige i njezinih korica. Ako materijal koji se koristi nije dovoljno čvrst ili je istrošen, često dolazi do pucanja vezica. Umjerenim oštećenjima smatra se kada je manje od polovice korice pokidano (zakinuto) ili oslabljeno, također ovdje se ubraja i djelomično odvojeni predlist. Ozbiljnim oštećenjem smatra se kada je jedna ili obje korice knjige odlomljena te potpuno odvojeni predlist.⁴²

Listovi ili skupina listova knjige odvajaju se zbog puknutih šavova, zahrđalih spojeva ili neuspjeha prilikom lijepljenja na kralježnici knjige. Tada su listovi podložni mehaničkim oštećenjima. U prošlosti su se skupovi listova uglavnom šivali zajedno s trakama za jačanje kralježnice knjige. Umjerenim oštećenjem smatra se ako je odvojeno do pet listova u bloku knjige ili maksimalno jedan slobodan skup listova. Ozbiljnim oštećenjem smatra se više od pet odvojenih listova u bloku knjige i više od jednog slobodnog skupa listova.⁴³

4.3. Oštećenja knjižnog bloka

Knjižni blok sastoji se od slobodnih listova ili presavijanih listova raznih materijala poput pergamene ili papira. Oba materijala podložna su kemijskim procesima koji uzrokuju starenje. Izuzetno su osjetljivi na vlagu, toplinu i promjenu klimatskih uvjeta u kojima se nalaze. Također, ne smije se izostaviti mogućnost oštećenja prouzrokovanog nepravilnim rukovanjem. To može uključivati oštećenja nastala uporabom, mehanička oštećenja, neadekvatnu pohranu, štete nastale od štetočina ili vode. Zaseban problem je prirodno propadanje, proces degradacije koji se događa čak i kada se knjiga čuva u adekvatnim mikroklimatskim uvjetima. Oštećenja koja mogu nastati na knjižnom bloku su naslage prašine i nečistoća, štetne trake za lijepljenje i popravci, nabori, lijepljenje, kemijska oštećenja završnih listova, kemijska oštećenja knjižnog bloka te korozija tinte.⁴⁴

Prašina koja dođe do unutrašnjeg dijela knjige obično je rezultat intenzivne uporabe, ali također ukazuje na loše uvjete pohrane. Iako se prašina i nečistoće mogu lako ukloniti, nepravilnim održavanjem može doći do većih i nepovratnih oštećenja. Umjerenim oštećenjem

---

⁴¹ Usp. Isto. Str. 66-71.

⁴² Usp. Isto. Str. 75-77.

⁴³ Usp. Isto. Str. 81-83.

⁴⁴ Usp. Isto. Str. 86-87.

smatra se površinska prašina koja je vidljiva duž rubova listova te prašina koja se neznatno oslobađa na ruke ili okolinu tijekom korištenja. Ozbiljnim oštećenjem podrazumijeva se prašina i nečistoće uočljive na većem broju listova u knjižnom bloku te se lako prenosi na ruke i okolinu tijekom korištenja.⁴⁵

Ljepljive trake i prethodni pokušaji popravaka na knjižnom bloku mogu biti štetni ako reagiraju s papirom ili pergamenom na kojem su korišteni. Ljepljive trake su najčešće sintetički materijali i sadrže ljepila koja uzrokuju potencijalno omekšavanje materijala. Ljepilo često migrira na podlogu na kojoj je korišteno i mijenja njegovu boju te ga stvrdnjava. Na kraju, ljepilo se odvaja od nosive trake. Umjerenim oštećenjem smatra se ako su trake ili popravci na knjižnom bloku ukupne površine manje od 100 cm², a ozbiljnim oštećenjem se smatra ako je veće od 100 cm².⁴⁶

Listovi često mogu ispadati iz knjižnog bloka zbog većih nabora duž cijele duljine stranice, tako se povećava rizik od mehaničkih oštećenja. Izlizani uglovi sa savijenim kutovima nisu sami po sebi ozbiljan oblik oštećenja, ali mogu dovesti do zadebljanja knjižnog bloka. Umjerenim oštećenjem smatra se do pet listova s pukotinama, prazninama, izlizanim rubovima ili odvojenim dijelovima, ali nema gubitka teksta ili slika. Ozbiljnim oštećenjem smatra se više od pet listova s pukotinama, prazninama, odvojenim dijelovima uz gubitak teksta ili slika.⁴⁷

Nestručno lijepljenje uzrokuje da se listovi počnu lijepiti jedni za druge. Djelovanjem vlage na papir, sastojci koji se koriste tijekom proizvodnje, poput punila i ljepila, mogu se otopiti. Kada dođe do sušenja knjižnog bloka postoji velika mogućnost da se listovi papira zalijepe zajedno. Umjerenim oštećenjem smatra se kada je najviše pet listova potpuno ili djelomično zalijepljeno zajedno, ali bez gubitaka teksta. Ozbiljnim oštećenjem smatra se kada je više od pet listova potpuno ili djelomično zalijepljeno zajedno uz prisutan gubitak teksta ili slika.⁴⁸

Karakteristično za kiseli papir je njegov miris koji ima gradaciju od mirisa vanilije do mirisa octene kiseline. To je popraćeno i promjenom boje papira od kremasto žute do tamno smeđe. Promjena boje najprije se primijeti uz rubove papira. Papir koji je ozbiljno zahvaćen postaje krhak i lako se lomi pri rukovanju. Umjereno oštećenje kiselog papira počinje kao promjena boje u knjižnom bloku, karakteristično papir postaje krhak i lomi se pri rukovanju.

---

⁴⁵ Usp. Isto. Str. 89-91.

⁴⁶ Usp. Isto. Str. 95-97.

⁴⁷ Usp. Isto. Str. 101-103.

⁴⁸ Usp. Isto. Str. 113-115.

Ozbiljno oštećenje primjećuje se u značajnoj promjeni boje papira uz prisutan miris vanilije ili octene kiseline.⁴⁹

Korozija tinte može se pojaviti u tekstovima napisanim tintom na bazi željeza i tintama koje u sebi sadrže bakar. U današnje vrijeme tiska nema ovakvih oblika štete. Korozija tinte smatra se ozbiljnom kada je više od pet listova pogođeno u većoj ili manjoj mjeri, a gubitak teksta je značajan. Umjerenim oštećenjem smatra se ako zbog korozije tinte nema gubitaka teksta ili slika i ako je vidljiva promjena boje teksta ili tinte na poledini lista.⁵⁰

4.4. Biološka oštećenja

Oštećenja koja su uzrokovana plijesni i štetočinama rezultat su loših uvjeta pohrane, kao što su prostori koji nisu namijenjeni za čuvanje knjiga ili nedostatak redovitog čišćenja. Osim toga, katastrofa može biti uzrok takve vrste oštećenja. U Atlasu su objašnjene dvije vrste oštećenja, a to su oštećenja nastala od plijesni i oštećenja uzrokovana štetočinama. Ovdje je potrebno naglasiti kako se u suštinskom smislu mogu prepoznati samo tri vrste oštećenja odnosno kemijska, fizička i mehanička oštećenja koja nastaju djelovanjem različitih čimbenika tj. uzročnika u koje se, između ostalog ubrajaju sve vrste štetočina, plijesni te brojni drugi. Time je moguće naslutiti kako je moguće imati beskonačno puno uzročnika koji mogu izazvati navedene vrste oštećenja. U ovom je Atlasu podjela oštećenja određena prema kategorizaciji koja je unaprijed određena od strane stručnjaka koji su razvili UPLA model ispitivanja stanja fonda te se kao takva koristi pri ispitivanju stanju karakterističnom za knjižničnu građu.

Oštećenja od plijesni prepoznatljiva su po mrljama i promjenama boje, uglavnom variraju u pastelnim tonovima. Zreliji oblici plijesni formiraju se u obliku niti koje su vidljive kao paperje u različitim bojama. Plijesni kasnije dovode do razgradnje papira pa čak i do razgradnje celuloze u papiru. Kada se jednom fiksiraju na jednom mjestu, postoji mogućnost da dođe do razvitka kolonije plijesni. Umjerenim utjecajem plijesni smatra se mala količina mrlja na korici knjige ili unutar bloka, dolazi do manje promjene boje zbog utjecaja pljesni. Ozbiljniji utjecaj plijesni jasno su vidljivi na korici ili unutar bloka knjige.⁵¹

Prisutnost štetočina može se prepoznati po oštećenjima od grickanja, izmetu i ostacima mrtvih stvorenja. Oštećenja nastala utjecajem štetočina dijele se u dvije skupine: oštećenje od kukaca i oštećenje od glodavaca, kao što su štakori i miševi. Uvjeti koji su pogodni za prisutnost

---

⁴⁹ Usp. Isto. Str. 125-127.

⁵⁰ Usp. Isto. Str. 137.

⁵¹ Usp. Isto. Str. 142-147.

kukaca su prisutnost hrane, dovoljno kisika, povećana temperatura i povišena vlažnost zraka. Iako postoje kukci kojima i suše okruženje ne škodi. Umjerena oštećenja koja mogu prouzrokovati štetočine su nekolicina malih rupa ili druga vidljiva manja oštećenja na korici knjige, a ozbiljnija oštećenja smatraju se opsežna materijalna oštećenja poput potpunog gubitka materijala korice knjige.⁵²

---

⁵² Usp. Isto. Str. 151-153.

5. Zaključak

Zaključno, neophodno je istaknuti da je jedan od temeljnih ciljeva informacijskih ustanova očuvanje kulturne baštine, što uključuje i zaštitu knjižnične građe koju knjižnice pohranjuju i pružaju na korištenje. Kako bi se osigurala dostupnost i zaštita građe, knjižničari, konzervatori i ostali stručnjaci moraju biti svjesni mogućih oštećenja i njihovog utjecaja na kompletnu knjižničnu građu te biti usmjereni na održavanje trajnosti građe. Svaka knjižnica trebala bi u svoje poslovanje uključiti i pravovremeno provođenje aktivnosti knjižnične građe biti svjesna fizičkog stanja fonda koji pohranjuje i za koji skrbi te aktivnosti zaštite koje je potrebno provoditi. Iako oštećenja nije moguće potpuno eliminirati, njihovo sprečavanje i pravovremeno otkrivanje uvelike može biti od koristi na način da se prepozna trenutno stanje knjižničkog fonda i sukladno tome djeluje s ciljem umanjivanja daljnjih oštećenja. Najvažnije je razumjeti da knjižnična građa nije samo štivo koje se čita u slobodno vrijeme nego i dio kulturne baštine čovječanstva. Upravo zato je od velike važnosti da se prema pisanoj baštini odnosi kao prema važnom dijelom prošlosti, današnjice, a i moguće budućnosti. Rezultati koji proizlaze iz ispitivanja stanja knjižničkog fonda pomoću Atlasa oštećenja knjižnične građe jasno upućuju koje je aktivnosti zaštite potrebno planirati i provoditi te osim toga knjižničarima omogućavaju uvid u opće stanje fonda koji pohranjuju. Pravovremeno otklanjanje svih vrsta oštećenja produljuje trajnost knjižnične građe. Manjim ili većim vrstama oštećenja treba pristupiti s jednakom predanošću ka njihovom otklanjanju jer takav pristup problemu efikasno rješava i moguće suzbija buduće nastajanje oštećenja.

6. Literatura

About IFLA. URL: <https://www.ifla.org/about> (2023-09-02)

Cunha, G. M. Methods of evaluation to determine the preservation needs in libraries and archives: a RAMP study with guidelines. Paris: General Information Programme and UNISIST, 1988.

Hasenay, Damir. [et al.]. Uloga ispitivanja stanja fonda u zaštiti knjižničnih zbirki. // Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje 11/12, 1-2(2007-2008), str. 83-95. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:515099> (2023-09-02)

Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Terminološki i metodološki aspekti u proučavanju zaštite stare knjižnične građe. // Libellarium 1, 2(2008), str. 203-220. URL: <https://hrcak.srce.hr/37156> (2023-09-02)

IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom / sastavio i uredio Edward P. Adcock u suradnji s Marie-Theresom Varlamoff i Virginiom Kremp. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.

Konsa, K. Condition Survey for the Estonian National Preservation Policy. Germany: Restaurator, 2007.

Krtalić, M.; Hasenay, D.; Aparac-Jelušić, T. Upravljanje zaštitom pisane baštine u knjižnicama – teorijske pretpostavke. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), str. 1-36. URL: <https://hrcak.srce.hr/80113> (2023-09-02)

Krtalić, M.; Hasenay, D. Edukacija korisnika o zaštiti knjižnične građe – načela i primjeri. // Knjižničarstvo 15/16, 1-2(2011/2012), str. 9-19. URL: <https://hrcak.srce.hr/239755> (2023-09-02)

Matthews, G. Surveying collections: the importance of condition assessment for preservation management. // Journal of Librarianship and Information Science 27, 4(1995). Str. 227-236.

UPLA. Universal procedure for library assessment. URL: <https://vlaamse-erfgoedbibliotheken.be/upla> (2024-09-12)

Valk, M. de Library damage atlas : a tool for assessing damage. Antwerp: Vlaamse Erfgoedbibliotheek, 2018.